

یکی از مسیرهای شبیخون، سرزمین بین النهرین بود که بخش اعظم آن جزئی از شاهنشاهی ساسانی بود. روسای قبایل عرب که در مرز میان عربستان و ایران زندگی میکردند بفرآفتادند که با قبول اسلام به نیروهای خالد پیوندند تا به سرزمینهای ثروتمند شاهنشاهی ساسانی، در شرایطی که توجه این دولت اختصاصا به بیزانس معطوف بود، دستبردهای بزنند. در رجب سال ۱۲ هجری خالد بوسیله نیروی جنگی کوچکی که بخش اعظم آنرا در خود محل فراهم کرد بود به حیره شبیخون زد و با غنایم فراوان بازگشت. موفقیت این شبیخون، شبیخون های متعدد دیگری را بدنبال آورد که تدریجا سلسله آنها به قادیسیه در سال (۱۶) هجری کشید. اعراب با پیروزی در این جنگ تا تیسفون (مدائن) پیشروی کردند و این بار به چنان غنائم بیحسابی دست یافتند که حتی تصور آن نیز برایشان ممکن نبود. ولی حتی در این هنگام هم هنوز صحبتی از جهانگشایی اسلامی در میان نبود و مسئله محدود به غنیمت میشد. بهمین جهت عمر که در آن هنگام جانشین ابوبکر شده بود دستور داد که چون غنائم حاصله احتیاجات اعراب را بحد و وفور کفایت میکند عملیاتی بیشتر ضروری نیست و خواست او این است که جنگ در همینجا متوقف شود.

حمله به مصر نیز، طبق نوشته های مورخان عرب بر خلاف خواست و دستور خلافت مدینه، توسط عمرو بن العاص فرمانده دیگر قوای عرب صورت گرفت و در آن مورد هم دستیابی به شهر های ثروتمند العریش و فرامه و بابل(قاهره کنونی) که متعلق به بیزانس بود هدف اصلی بود و نه جهانگشایی اسلامی. نویسندگان قرون نخستین اسلام، چه مسلمان و چه مسیحی، همواره کوشش در تاکید بر نقش بنیادی عامل مذهب در این فتوحات داشته اند، ولی طبق ارزیابی کارشناس برجسته این تاریخ در دوران ما، لئونه کانتانی، نقش اساسی اسلام در این ماجرا تحول روانی زودگذری بود که در جامعه عمدتا بدوی اعراب صدر اسلام پدید آورد، یعنی آنهایی را که هیچوقت حاضر به امر شنیدن و فرمان بردن نبودند به قبول نوعی انضباط برای کسب موفقیتهای بزرگتر واداشت. بدین ترتیب در جریان فتوحات، مذهب بعنوان سمبول وحدت و پیروزی مورد بهره گیری قرار گرفت و نه بخاطر خود مذهب، و بر این واقعیت مورخان عرب نیز تکیه گذاشته اند، آنجا که بارها از سست اعتقادی خود خالد بن ولید و عمرو بن عاص شخصیت های کلیدی جهانگشایی اسلامی سخن گفته اند. بهمین دلیل سازمان حکومتی که خلفا بر الگوی سازمانهای حکومتی ساسانیان و بیزانسیان برای خلافت اسلامی ترتیب دادند صرفا در جهت منافع آریستوکراسی نوخاسته عرب که بدنبال فتوحات اعراب به وجود آمده بود و به همراه آن منافع سران بلند پایه نظامی شکل گرفت، و جنبه های مذهبی و معنوی اسلام در آن جای زیادی نداشت، شاید هم اصولا جایی نداشت.

بن مایه :

پس از هزار و چهارصد سال

دکتر شجاعالدین شفا

گردآورنده:
شاهین کاویانی

<https://derafsh-kaviyani.com/>
<https://the-derafsh-kaviyani.com/>